

פרק ה. כענין שמונה עשרה

מאג כ"א (מ"א)

פעולות הנגזרות ותגמול כחור מבצעים מלחמתיים

א. דינינו עד כה על הענין מבחינת פעולה במסגרת חיי היום יום. אכן קיימת עוד גישה לנידון והיא: לראות זאת כפעולה מלחמתית. שהרי ההלכה מתירה מלחמה עם הנכרים ואו בהכרח יורד איסור זה של פגיעה בנפשות. ולא מצינו במלחמה גם חובה לדקדק ולהבדיל בין דם לדם. ואעפ"י שלאחר

שכבשו עיר של שונא אסור להרוג את הטף והנשים כמו שכתב הרמב"ם (פ"ו ממלכים ה"ד): ואין הורגים לא אשה ולא קטן שנאמר והנשים והטף מ"מ ברוד שדין זה אמור רק לאחר שכבשו ונמצאים תחת ידינו, אבל במהלך המלחמה, כשצרים על העיר וכירב אין שום חובה ואין גם אפשרות להמיר בצד...

אפשרות להמיר בצד...

ל. והנראה ש"ש שאם כבר באו העכו"ם לכרע מצוה אין זו המצוה מצד, והשבוטור, כי בזה באמת אי"ח לסכן עצמו. אלא שמצוה היא מדין נקמה וזה נלמד ממה שציונה תורה על הנקמה במלחמת מדין (במדבר ל"א). וזהו הביטוי של הרמב"ם. עזרת ישראל מיד צר"ה היינו על משקל הכתוב. צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם. ועי' רמב"ן עה"ת שם עה"פ ויקצף משה וכו' שהביא הספורי שאל פנחס כשם שפקדנו כן עשינו. ופי' הרמב"ן שפנחס חשב שזו כדיון מלחמה רגילה שיש בה דין להחיות הטף והנשים. ופירש לו משה שזו מלחמת נקמה היא ובה יש להרוג גם הטף משום נקמה.

ומנוסח זה של "ויקצף משה וכו'", אעפ"י שלא אמר להם כלום מעיקרא אין עליהם להתנהג נראה שהוא דבר מסביר וליצי אפילו ציווי מיוחד לזה. א"כ שמענו מכאן שיש מושג מיוחד של מלחמת נקמה וזהו מלחמה כנגד הצוררים את ישראל, ובהם יש דינים מיוחדים. ועכ"פ ודאי יש בזה מצוה גם לדורות כשם שהיתה במדין, כי נלמד ממדין בבנין אב. ועפ"י נראה שזוהו מקור ההלכה שבירוש' שאם כבר באו העכו"ם לכרע מצוה, והיינו מצוה בגדר מלחמת מצוה שהכל יוצאים (שהרי לרבנו אין שלשה סוגי מלחמה, רק שנים), והיינו מצד מצנת הנקמה נגד צוררי ישראל.

ולפי' נראה ש"ש שכל שעוד לא באו אלא שמתכוונים לבא אין זו מלחמת מצוה, היינו כשלא באו עוד בכלל. אבל אם כבר באו קודם, אלא שנסוגו ומסרתם לתזור ולבא, הרי הם בגדר צוררי ישראל ויש בהם דין מלחמת נקמה שהיא מצוה לכרע. ונוהגים בה כל דיני מלחמה ואין שום חובה לדקדק בעשיית הפעולה שלא יפגעו בה אלא אלה שהשתתפו, כי זו דרכה של מלחמה שנספה בה צדיק עם רשע.

ועדיפא מינה מצאים אנו במלחמת מדין שהוציאו בה להורג גם הילדים הקטנים. וזה לכאנראה תפסה מה חטאו הם? אולם כבר מצינו דברי חז"ל שהקטנים מתים בעון אבותם ביד"ש (עי' רש"י דברים כ"ד ט"ו וכו' בהגמרא בכמה דוכתי) הרמב"ם (פ"ד מה' תשובה ה"א) כתב: יש חטא שהדין נותן שנפרעים ממנו על חטאו בעוה"י בגושר או בממנו או בבניו הקטנים שבניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצוה כקנינו הן וכתבי איש בחטאו יומת עד שיעשה איש.

הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

אולם הרמב"ן בס"י עה"ת (פ' וישלח) נחלק עליו. וז"ל: ואין דברים הללו נכונים בעיני, שא"כ היה יעקב אבינו חייב להיות קודם וזוכה במיתתו. ואם פחד מהם, למה קעס על בניו וארר אפם אחר כמה זמנים וענש אותם וחלקם והפיצם, והלא הם זכו ועשו מצוה ובטחו באלקים הצילים. ועל דעתי וכו', ומכלל המצוה הזאת שיושיבו דיינים גם בכל עיר ועיר בישראל, ואם לא עשו כן אינם נהרגים שזו מ"ע בהם, ולא אמרו אלא אזוהרה שלהם, ולא תקרא אזוהרה אלא המניעה בלאו, וכן דרך הגמרא בסנהדרין.

בהם הרב חיוב, וכי אנשי שכם וכל ד' אנשי שכם וכל ד' עממים לא עובדי ע"ז ומגלי עריות ועושים כל תועבות ה' היו? והכתוב צווח עליהם בכמה מקומות: על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן וכו', לא תלמד לעשות וכו'. ובג"ע: כי את כל התועבות האלו עשו וכו'. אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם את הדין. אבל ענין שכם, כי בני יעקב בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים, רצו להנקם מהם בחרב נוקמת. והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם וסרים אל משמעתם. עכ"ל.

ומה יבקש בהם הרב חיוב, וכי אנשי שכם וכל ד' אנשי שכם וכל ד' עממים לא עובדי ע"ז ומגלי עריות ועושים כל תועבות ה' היו? והכתוב צווח עליהם בכמה מקומות: על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן וכו', לא תלמד לעשות וכו'. ובג"ע: כי את כל התועבות האלו עשו וכו'. אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם את הדין. אבל ענין שכם, כי בני יעקב בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים, רצו להנקם מהם בחרב נוקמת. והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם וסרים אל משמעתם. עכ"ל.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

במהלך עכ"ל. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ד) כתב: חייבים (כ"ג) להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם. וב"כ שעבר על אחת מן המצוות אלו יורג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גול והם ראו וידעו ולא דנוהו.

גפרן
כך
קנה

Yeshiva.org.il

לענין הגלת כלל ישראל כבר כתבתי לעיל, ולעיד מסעם הוראת...
17...
18...
19...
20...
21...
22...
23...
24...
25...
26...
27...
28...
29...
30...
31...

- 17 (ח) ומלך ארם היה נלחם ב'ישראל וינצח על עקביו לאמר אל מקום פל וי אלמ וי תפגז תי...
18 (ט) וישלח איש העל'הים אל מלך ישראל לאמר השמר מעבד המקום הזה כי שם ארם נחתיים...
19 (י) וישלח מלך ישראל אל המקום אשר אמר לו איש העל'הים והזהירו והזהירו ונשמר שם ל' א אחת ול' א שתיים...
20 (יא) ויפער לב מלך ארם על הדבר הזה ויקרא אל עבדיו ויאמר אליהם הלא תפגזו לי מי משלנו אל מלך ישראל...
21 (יב) ויאמר אחד מעבדיו לוא עד וי המלך כי אליהו הנביא אשר ב'ישראל יגיד למלך ישראל את הדברים אשר תדבר בפניו משפנת...
22 (יג) ויאמר לבו ויקרא איכה הוא ואשלח ואקטנה ויגד לו לאמר הנה גד'תו...
23 (יד) וישלח שמה סוסים ורכב וחיל קבד ויב'או ללילה ויפפו על העיר...
24 (טו) וישפם משנת איש העל'הים לקום ויצא והנה חיל סובב את העיר וסוס ורכב ויאמר וצרו אליו אלהי ארם ויאמר וישפם...
25 (טז) ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אתם...
26 (יז) ויתפלל אליהו ויאמר יק נק פקח בא את עיניו ויראה ויפקח יק נק את עיניו הצער ויקרא והנה הקר מלא סוסים ורכב אשר קביב'ת אליהו...
27 (יח) וירדו אליו ויתפלל אליהו אל יק ויאמר הן בא את הגוי הזה בפגורים ויבם בפגורים פדבר אליהו...
28 (יט) ויאמר אליהם אליהו ל'א זה הדבר ולא זה העיר לכו אחרי ואוליכה אתכם אל האיש אשר תבקשון וי'לך אתם ש'מרונה...
29 (כ) ויהי קב'אם ש'מרון ויאמר אליהו יק נק פקח את עיני אלה ויקרא ויפקחו יק נק את עיניהם ויקרא והנה בתוך ש'מרון...
30 (כא) ויאמר מלך ישראל אל אליהו פרא'תו אוקם האפקה אפקה אבי...
31 (כב) ויאמר ל'א תבם האשר ש'ביתו בקרנך ויקשתן אתה מכה שים לקם ומים לקנינים וי'אכלו וישתו וילכו אל אד' ניקם...
32 (כג) וניקרה לקם פרה גדולה וי'אכלו וישתו וישלחם וילכו אל אד' ניקם ולא יספו עוד גדודי ארם לבוא בארץ ישראל...

חזקת יוסף רבינו ב'קול'ת ופ' ב'שמן חמדה

במלחמה אם חייל מחויב או רשאי להכניס א"ע בספק סכנה כדי להציל את חברו החייל מסכנה כגון שמוטל פצוע בשטח מסוכן וחשוף לאויב וכדומה.

24 (א) בספר שו"ת צ"א ח"ח סי' ט"ז פ"י אות י"ג הבאתי דברי שו"ת רב"ר ח"ג סי' תרכ"ד דס"ל בפשיטו שאין אדם צריך להכניס את עצמו בספק סכנה נפשות כדי להציל את חברו מסכנה, ואם מחמייר על עצמו בכך הר' זה חפיד שוטה, משום דספקא דידה עדיף מודאי דחבירה, וצ"ע דב'ר הסמ"ע בחו"מ סי' תכ"ז סק"ב שכתב דב'חשלי מסיק דצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה, והב"י מסביר מפני שהלה ודאי הוא פסוק, אך כותב שאבל המחבר ומור"ם דל השמיטו זה, ומסביר דהוא זה, כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו זה בפסקיהן מ"ה =משום הכי = השמיטוהו ג"כ, והפ"ת בסק"ב מבאי' בשם ספר אגרות אהוב שמסביר שמשו"ה לא הביאו דברי היחשלי בזה משום דס"ל דתלמודא דין פליג על היחשלי בהא ע"ש, והוספתו לבסס זה בארכות בח"ט סי' מ"ה וכן בח"י סי' ל"ה פרק ל"ח ובאופן ש"ל שגם היחשלי מודה דבספק שקול אינו חייב להכניס א"ע בסכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית ע"ש.

27 נשאלתי מה יהא הדין בזה במלחמה, אם חייל מחויב או רשאי להכניס א"ע בספק סכנה כדי להציל את חברו החייל מסכנה ודאית, כגון שמוטל פצוע בשטח מסוכן וחשוף לאויב ואם לא ימהר ויחייב להוציא אותו מהשטח ימות בודאי מפצעיו, וכל הדומה לזה, לכאורה יש להחיל על כך אותה המסקנה האמורה לעיל.

28 (ב) אבל לאחר העיון נראה דיש לומר דבמלחמה שאני, וכשם שהותרה, עצם המלחמה יפסיכותיה ולמישמותיה: להכניס בסכנה עם רב כן אחת מהלכותיה היא שכל א"א מאנשי הקרב מחויב למסור את נפשו להציל את שאינה מסכנה שנקלע בה מגרמת המלחמה, ישן בשבועת ד' ליה ע"ב דאיתא מלכותא דקטלא חד שתיא ומשויחא בגלמא לא מיענשא, ובת"ש שם ד"ה דקטלא שמבארים דבהוצאת למלחמת הרשות קאמר ע"ש, וכמו"כ ישן בספר שו"ת אמר אש חי"ד סי' ל"ב שנשאל אם מותר למצוא גבר אשר בעד רצ' כסף יחפץ ללכת אל הצבא וס' ובדבר השבועת מבאר דהוא למלחמה מדעת עצמו אין דם כמאבר עצמו לדעת ח"ו דא"כ ה"ל מלחמת רשות כמותר עצמו לסכנה ועבר על ושמירתם, ולא ה"ל אחרים דוד המע"ה מרבה במלחמת הרשות וס' הר' דמותר ללחום מלחמת הרשות ומשמע מן הסתם אע"פ שאין אורים ותמים כמו בבית שני שחסרו א"ת, ופי' גם בזמן שה' א"ת לא יצא מספק סכנה דהר' כל היוצא למלחמה וס' וכן בזמן בית שני נראה דלא נמשע מלכ' בית חשמונאי הכשרים לצאת למלחמה לחתומי ע"ש.

29 ועוד ישן בשו"ת משפס כהן סי' קמ"ג (בסוף ה"א) שכתב דבזמנה לזה, והוא, שענין הגלג המלחמות יצאים הם מהגלג חו"י בהם, שררי גם מלחמת רשות מותרת היא ויין מצד היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרוחה, אלא דמלחמה והלכות, צבור שאני וכו' ואי אפשר ללמוד מזה למקום אחר.

30 ועוד ישן בשו"ת משפס כהן סי' קמ"ג (בסוף ה"א) שכתב דבזמנה לזה, והוא, שענין הגלג המלחמות יצאים הם מהגלג חו"י בהם, שררי גם מלחמת רשות מותרת היא ויין מצד היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרוחה, אלא דמלחמה והלכות, צבור שאני וכו' ואי אפשר ללמוד מזה למקום אחר.

121314
140 קצתן נצד, דהגדה...
כתומות ראם לו...
מרישע אם שנגדה, וק' ממגבר וכו' מסתמ, וכו' הללום הדומה, וכו' היה הנפקס היה בק' שגלו לדוד, שגלו היה רק מלחם ומרישע אם שנגדה, וכו' היה חובב ומקביל לנישם של נלדום ותומאל וכו' האומות שכתב, וועם השני נעבאר כפיר דברים ל'ג י"א ע"ש, וכו' מה שראש כללם ונצמורתיהם - היש מוקם על הגוים, יגרים - מלשון גורה, שגרים אליו ועולם ל'שראל: וחציו יספח - שהפסק משה עד כין עמי הכינותים דהמרישע אם שנגדה ל'ש מלחם אל' לשה, עד שימחוק כעד כנה זימם, ול'ס פ' הסמ"ע ל'הוים נאמר, כמו שאמר הכינ' ללשה נעם ככ' א' ארם כ'לשה ל'ן הספח ור' (מ"א כ"כ), משא' מי שזכנ' תמחז וממחד לנישם, כ'י ל'ש מוח' לכס שימנבתי, ול'ן נר'ך להכיר עוד, וכו' מה שראש כללם על דוד וחציו יספח - שכתב אל' הכינ' שנלסם כ'ס של' יח' נל'ך עד למלחמה, וק' היה נסוף ימי דוד וכל ימי שלמה:

15 ב'א' ו' י'א'י ב'ב'ר' ב'חמדה

דאמר שמואל: מלכותא דקטלא חד משייתא בעלמא לא מיענשא...
ותוספות מסכת שבועות דף לה עמוד ב
דקטלא חד משייתא בעלמא כו' - בהוצאת למלחמת הרשות קאמר

16 לתורה על הפסוק "ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם" (בראשית ט' ה') כתב: "מיד איש אחיו - פירש הקב"ה אימתי האדם נענש בשוא, אז בעת להרגו באחיו, משא"כ בשעת המלחמה ועת לשנוא, אז בעת להרגו ואין עונש על זה כלל, כי כן נוסד העולם, וכדאיתא בשבועות ל"ה - מלכותא דקטלא חד משייתא לא מיענשא, ואפי' מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות".